

BISERICA ȘI ȘCOALA

REVISTĂ BISERICESCĂ, ȘCOLARĂ, LITERARĂ ȘI ECONOMICĂ.

ABONAMENTUL:
Pe un an — — — — — 40 Lei.
Pe jumătate de an — — — — — 20 Lei.

Împare odată în săptămână:
DUMINECA.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:
Arad, Strada EMINESCU Nr. 35.
Telefon pentru oraș și județ Nr. 266.

Nr. 3872/922.

Circulară

cătră toate oficiile protopresbiterale și parohiale
din districtul Consistorului greco-oriental român
din Arad.

Măritul nostru Congres național bisericesc prin concluzul său dela 20 Octomvrie 1879 Nr. 238, a decis înființarea unui fond mitropolitan și pentru augmentarea acestui fond a dispus totodată, ca în fiecare an la ziua de 6 Ianuarie, aniversarea Botezului Domnului, să se poarte în toate bisericile din provincia noastră mitropolitană „discul mitropoliei“. Conform acestui concluz grăbim și de astădată a atrage atențiunea tuturor la sărbătorea „Botezului Domnului“ din anul 1923, când iarăși să se poarte în toate bisericile din eparhia noastră „discul mitropolitan“, care și noi îl recomandăm tuturor spre călduroasă spriginire.

Special însărcinăm pe conducătorii oficiilor parohiale, ca publicând de timpuriu poporului credincios purtarea discului, să îngrijească ca banii ce vor încurge numai decât, dar cel mult până la 31 Ianuarie 1923, să-i administreze părintelui protopresbiter concenter cu raport special, iar părinții protopresbiteri se însărcinează, ca pe baza rapoartelor dela oficiile parohiale, să facă un conspect, în care înducând în ord alfabetic numărul tuturor comunelor din tract, să înducă apoi și sumele, ce au încurs dela fiecare comună; apoi acest conspect și banii încurși, precum și rapoartele oficiilor parohiale să se subștearnă Consistorului de aici cel mult până la 28 Februarie 1923, — ca astfel Consistorul nostru să-l poată administra la mitropolie până în Martie 1923.

Pentru subșternerea la timp a raportului și a venitului de pe acest disc, e răspunzător conducătorul oficiului parohial, care ori s'a adunat mult, ori puțin, e îndatorat a raporta și a administra rezultatul la locul său și în timpul normat prin circularul prezent.

Despre ce se încunoștiințează fiecare oficiu parohial pe calea concernintelui oficiu protopopesc.

Arad, 8/21 Decembrie 1923.

Joan J. Papp m. p.
Episcopul Aradului.

Nr. 2671/922.

Comunicat oficial.

Domnul profesor Dr. Ioan Mateiu din Cluj sub titlul: „Vacanțele mitropoliei ortodoxe din Ardeal în veacul al XVIII-lea“ a tipărit o broșură de 143 pagini, cuprinzând date și documente despre chestiunea cuprinsă în titlul broșurei.

Atragem atențiunea clerului și intelectuașilor noștri asupra acestei broșuri, pe cari o recomandăm, ca lectură particulară, cât și spre procurare pentru bibliotecile parohiale și școlare.

Arad, la 7/20 Decembrie 1922.

Joan J. Papp m. p.
Episcop.

Liceul unit din Beiuș face prozelitizm.

Asaltul asupra studenșilor ortodoxi. — Cerem staștificarea liceului și pedepsirea păcătoșilor.

Denunțăm lunei românești și peste tot, tuturor oamenilor de bine, acțiunea revoltaștoare și păcătoasă, pornită de satelișii episcopului unit din Orade, asupra bisericei noastre românești.

Ne cuprinde o adâncă compățimire, dar și o revoltă justă, când ne cugetăm, că dela trecerea la papistași a nenorocitului mitropolit Atanasie, până azi, biserica unită, care în față

ne râde ca o soră dulce, s'a pus în solda celor mai vajnici dușmani ai neamului românesc, și cu ajutorul acestor vrajmași negri, ne-au zăvorât bisericile, ne-au luat mănăstirile, ne-au închis și maltratat preoții și credincioșii, cari nu se făceau flexibili în fața poruncilor lor iezuitice și ne-au călcat în picioare cea mai sfântă comoară: iubirea ferbinte față de sfânta și curata noastră religie ortodoxă.

Un cuib unde a clocotit și s'a urzit ura confesională contra noastră, a fost liceul „unit” din Beiuș, care din vremuri trecute, a fost pentru tineretul nostru, o cursă vicleană și un calvar, unde legea noastră românească a fost etalată în culorile cele mai negre. Câți bărbați de ai noștri nu știu să spună, ce drum greu și priporos au trebuit să străbată până au terminat acest gimnaziu!

Iar pentru „frații” noștri uniți, această școală a fost o pepinieră de prozelitizm, unde sărmanilor noștri studenți — în majoritate săraci — în schimbul trecerii prin „purgatorul” papistaș, li s'a punea în perspectivă toate bunătățile pământești: întreținere gratuită și testimoniu de maturitate.

Uniții din Beiuș însă, nici acum nu merg la Canossa, nu fac mea culpa, și nu voesc să știe că liceul lor a fost susținut până azi din sudoarea cruntă a țăranilor noștri ortodoxi, din jurul Beiușului, cari până ieri au fost iobagii episcopului unit din Orade, ci fără nici o mustrare de conștiință se folcesc de toate armele meschine și nerușinate ale prozelitizmului, și pe toate căile subversive caută să acapareze inimile tinerelor noastre vlăstare, ajunse pe mâna lor.

Cazurile mai recente adevăresc în destul aceste aserțiuni. În diplomația lor iezuitică, domnii din Beiuș au pus sfoara cu dulceață în mâinile paterului Voștinar György preot unit în Gașa, un fost adict al tuturor guvernelor ungurești.

Acest om care trăește din ajutorul primit dela statul ortodox român ne având numai câțiva credincioși — în majoritate țigani, — face vagabondaj de convertire prin comunele noastre. Pe unul îl convertește la uniți ca să fie „heteș” la episcopul lor din Orade, iar pe

altul îl duce să taie frunze la internatul de propagandă unită din Beiuș.

Dar mai revoltător este cazul petrecut cu 4 studenți de ai noștri din Gașa, cari ademiniți de momelile și terorizările faimosului Voștinar, și prin violarea tuturor formelor legale de către funcționarii uniți dela sedria orfanală din Arad, Turdan și Soymosan, au fost declarați „uniți”, fără știrea președintelui sedriei orfanale.

Acest procedeu păcătos a fost descoperit la vreme și toată afacerea va fi nimicită, iar cei doi funcționari îndrăzneți își vor primi pedeapsa cuvenită. Tot așa și satelitul pater Voștinar va fi pus la rezon ca să nu-și mai facă de cap. Se zice că firele acestui prozelitizm se întind până la liceul din Arad, unde un profesor a dat notă de trecere la corigență, la doi băeți ortodoxi, cu condiția, să-și urmeze studiile la liceul din Beiuș. Ne vom informa în cauză și pentru cei păcătoși vom cere rețorziuni cuvenite. Căci nu s'a poate tolera ca și azi, când ne aflăm acasă în țara noastră, să suferim astfel de batjocoră.

În trecut nu ne-a fost permis, nici să plângem nici să ne apărăm, căci uniții ne atacau secundați de forța ungurească, azi însă, avem puțința și datorința să le dăm peste degete.

Ca răul însă să se curme din rădăcină, cerem cu toată înzistința, statificarea liceului din Beiuș în care plutesc miazme așa de otrăvicioase pentru tineretul nostru, și alungarea iezuiților de acolo.

Nu ne îndoim nici o clipă că P. S. S. părintele Episcop Ciorogariu, și Vener. Consistor din Oradea-Mare, vor avea autoritatea necesară să ducă la îndeplinire acest lucru; un fapt prin care religia noastră străbună așa de mult dejosită în Beiuș, își va primi satisfacția cuvenită. Dară nici n-are rație și nu se poate tolera, ca într'o mare de ortodoxi cum este Beiușul și jurul său, să existe liceu unit.

Însă și până atunci Vener. Consistor din Orade, ar face bine dacă ar deplasa fiii și ficele noastre din internatele uniților de acolo. Dacă n-avem mijloace, să cerem intervenția guvernului și să facem apel la societatea fe-

meilor ortodoxe române, căci suntem siguri că apelul nostru își va afla echoul dorit.

Tot atunci apelăm la simțul și dragostea pentru legea românească a femeilor ortodoxe din Beiuș, ca să se pună în conțelegere cu ilustra prezidentă a „societății femeilor ort. rom.” dna Cantacuzino, și să înființeze în Beiuș o filie a acestei societăți, care să primească sub ocrotirea sa părintească vlăstarele noastre de acolo. Căci să nu se uite că, precum oare când vestalele romane, tot așa și damele noastre de azi, au nobila și sfânta datorință, a veghea ca schinteia dragostei de limbă și legea românească, să nu se stingă din sufletele gingașe și plăpânde ale odrazelor noastre.

Iar publicul nostru care a fost consternat de îndrăzneala uniților, poate să fie liniștit, căci și la Beiuș, ca și la Orade, avem sentinele cu ochi ageri.

Dela congresul prețesc.

Iubite nepoate!

În scrisoarea ta mă întrebi, că cu ce impresii am venit dela Congresul catichetic din Sibiu, ținut la 15 și 16 a lunii crente. Vezi, cum te-am chemat să vii și tu, mai vârtos că în calitate de delegat a preoțimei din despărțământ aveai și o datorință morală să te prezentezi la acel congres și prin cunoștințele tale — frumoase, pe lângă toată tinereța ta — să contribui și tu la soluționarea problemelor vaste și multiple reclamate în acestea zile de reculegere, mai ales în privința morală. Când î-mi exprim părerea de rău, sau regletele mele, cum vă exprimați voi cești mai tineri, modernizând limba, — cată să satisfac curiosității tale și să te orientez asupra celor petrecute în acel congres, sperând ca acestea rânduri a-le mele voi stârni un interes mai mare pentru congresul din anul viitor, care se va ținea la Arad ori mai probabil la Oradea-Mare.

După o călătorie toată noaptea, petrecută în discuții cu vre'o câțva delegați din dieceza noastră, am sosit la Sibiu pe la orele zece și câteva minute, ocupându-ne camerele la Hotel Europa, proprietatea arhidiecezei. Acesta e un hotel de o exemplară curățenie, cu încălzire centrală, caloriferele dând o căldură temperată; iar sala de mâncare, cu masele așternute parcă te chiamă prietenos la gustare, și cafeneaua de lângă aceasta sală este un loc de recreare, după drumul obositor. Aici, seara, este și muzică, cântând doine românești cari înveselesc inimile noastre.

În oarele după masă s'a întrunit comitetul central prezidat de părintele asesor referent dela noi, *Dr. Gheorghe Ciuhandu*. Aici s'a cetit raportul general către congres, care, terminat, a dat prilej la discuții, nu pentru că ar fi avut defecte, din contră cuprinzător și într'o duce limbă sonoră-a reogândat activitatea desfășurată de comitetul central de secțiile din eparchii de despărțăminte protopopești și de cerurile religioase, și mai mult din vina că preoțimea noastră tot mai mult perde din însuflețirea și din avântul cu care și-a început activitatea de apostolat în cadrele statulelor și regulamentelor asociațiunei. Ne-a surprins descoperirea din acest raport, că multe despărțăminte nici astăzi în al treilea an, nu sunt constituite; iar altele nici acum nu înțeleg rostul cerurilor religioase și în loc ca să tindă credincioșilor noștri *prestații substanțiale, înălțătoare de suflete de cari să vibreze toate fibrele ființei lor*, în loc de acestea în multe cercuri religioase preoți ar avea un lac lângă biserică, și ar băga pe bolnavi în acel lac.

În loc dară ca să avem pretenția că putem să-virși minuni, cum se silia un preot să demonstreze cu ocaziunea adunării ordinare a despărțământului, nostru, mai bine să ne ținem de litera regulamentului, dacă nu avem inițiativa noastră proprie.

Până bine seara a ținut ședința comitetului, stabilind programul pentru ziua primă a congresului, iar seara, la masă, mulți dintre congresiști ne-au revăzut, bucurându-ne de întâlnire voioasă.

Măine-zi, anunțată sta liturgie de oarele opt, toți ne-am întrunit la sta biserică, pontificând părintele protoiereu *Popescu-Beasta din Craiova*, reprezentantul *P. S. Sale Vartolomei*, episcopul Râmnicul-Noului-Severin, de față fiind *Înalt Prea Sânfia Sa metropolitul nostru Nicolae*, în scaunul arhieresc. Răspunsurile liturgice cu mare precizitate și sărbătorește le a dat corul seminariștilor condus de revizorul școlar const. Predica a ținut-o părintele protopop *Constantin Moldovan dela Ilia*, despre importanța apostolatului în activitatea noastră pastorală, ca o sinteză a datorințelor noastre sacerdotale.

După terminarea s-tei liturgii ne-am întrunit în sala județului, unde invitat *Înal Prea Sânfia Sa mitropolitul nostru Nicolae*, de o delegație și sosit, este întâmpinat cu vii ovații, după cari președintele interimar *Dr. Gheorghe Ciuhandu* î-și ține cuvântarea de deschidere, relevând meritele *regretatului președinte Dr. V. Saftu* răpit fără așteptarea din mijlocul nostru. Congresul își exprimă doliul profund prin sculare, trecând în analele congresului regretele pentru pierderea vrednicului fruntaș între luptători idealurilor. Terminată cuvântarea de deschidere, președintele salută în mijlocul congresului pre *Înal Prea Sânfia Sa mitropolitul Nicolae*, pe prefectul *Dr. Boiu*, pe prezentantul generalului *Colonel Vasilescu*, pe protoiereu *Popescu Breasta* și preotul catichet *Ghia-din Craiova*, trimișii *P. S. Sala Vartolomei*, pe domnul inspector *Savin*

dela ministerul cultelor și alți domni veniți să aducă cuvinte de încurajare și de încredere ce o au în slujitorii altarelor noastre.

Rostite cuvântările onorațiilor, a urmat cetirea raportului general, iar după aceasta referada comisiei carea cu mici excenții, după o analiză minuțioasă, recomandă spre primire raportul.

La rând celebratele relativ la activitatea catichetică a preotului. Să remarcăm lucrarea *preotului Ludu din Preșmer*, o lucrare temeinică, analizând teoriile celor mai iluștri pedagogi și resumând concluziile catechizării prin preoți, singuri chemați să facă educația religioasă a credincioșilor lor. Altă lucrare de specialist a prezentat *Dr. Petru Barbu directorul Institutului teologic din Caransebeș*, întemeiată pe lungi experiențe și temeinică prin superioritatea disertantului în materie de catichetică.

Uitasem se amintesc, că ziua primă orele p. m. congresul nostru a fost onorat cu prezența *prințesei d-na Alexandrina Gr. Gantacuzino*, prezidența comitetului regional din Bncurești a societății „Ocotirea Orfanilor din Războiu” ținând un entuziast discurs și promițând tot sprijinul *bisericii și preoțimei ortodoxe*, chemată se reprezintă credința și aspirațiile neamului și a statului român. A fost aprobată și subliniată cu vii aplause cuvântarea acestei fiice credincioase a bisericii noastre drept măritoare.

O competență respectabilă în materie de catichetică a dovedit și *protopopul E. Stoica*, vorbind liber dela tribuna, dar nu mai puțin ne-a surprins expunerea magistrală a păriutelui prototiereu *Popescu — Breastia și a preotului catichet Ghia din Craiova* cari ambii au documentat studiul temeinice în tratarea acestui obiect de învățământ. Am dat toată atențiunea acestor *distinși soli ai P. S. Sale Vartolomeiu, cari au solicitat unirea noastră sufletească prin viu contact al preoțimei de dincoace și de dincolo.*

Seara în ziua primă a congresului *artistul Timoteiu Popoviciu*, a dat un concert cu elevele și elevii școlii normale, cu cântări religioase și cântece naționale. Las că rămâne imprimată în sufletul meu și în inima mea scena când am văzut odraslele neamului meu din acest cor, neuitate rămân momentele de desfătare sufletească ce ne-au acordat prin armonioasele lor cântări. Multe din cântări și cântece au trebuit repetate, deosebit „Cântecul de leagăn” cu solo a elevei *Paraschiva Luca* ne-a induișat, pentru că intradevăr cu el am crescut toți. Profesorul *Timoteiu Popoviciu* la furat din gura româncelor noastre de prin celea văi și dealuri, unde sunt presărate satele noastre.

Congresul nostru s'a mai ocupat și cu dotația clerului, pentru saluționarea căreia a fost prezentată și cetită o lucrare documentată a unui preot din arhidieceza, a cărui nume î-m scapă. Va apare și aceasta în analele congresului, observând că dolințele preoțimei și altcum au fost prezentate ministerului prin o comisie de preoți.

În program erau mai multe propuneri, cari înse, înaintat fiind timpul, nu s'au mai putut discuta rămânând pentru congresul viitor.

A urmat apoi restaurarea, ales fiind cu voturi unanime *Dr. Gheorghe Ciuhandu președinte al asociației, preotul Pompeiu Morușca secretar general, indispenzabilă forță*, vice președinte al asociației și președinte al secției noastre, Arad protopopul *Ioan Georgea* dela Boroșineu.

Așa s'a terminat, iubite nepoate, acest congres măreț prin faptul că a elucidat probleme de mare și capitală importanță pentru educația religioasă morală a generațiilor de mâine și poi mâine. Păcat că nu ai luat parte la el, dar am nădejdea că pe anul viitor te vei îmbărbăta și nu vei mai scăpa asemenea ocaziuni de însănătoșire, sau cum ziceți voi, de reconfortare sufletească.

Țin să mai amintesc că dieceza noastră, recte secția noastră a fost slab reprezentată, încât privește numărul, fiind de față afară de președinte numai *protopopii Procopiu Givulescu, Dr. Patriciu Țucra, preoții Iancu Ștefanuș* președintele despărțământului Arad, *Nicolae Țandreu, Iosif Ognean, Pavel Țișmonariu, Ivan Ilieviciu și Iustin Monția*. Aceștia, de sigur, au fost îndemnați de râvna ce o au pentru *apostolatul cu care este dator preotul bisericii sale și neamului său.*

Dar încheiu răspunsul meu, că în sobă s'a stins focul și frigul mă pătrunde la picioare, că s'a pus un frig prea de timpuriu. Iată cătră mulți alții, mai un dușman, care cu ploile necurmiate dela începutul lunii Octomvrie, ne zădărnicește însemnarea grâului. Pedeapsă pentru necredința noastră cu care slujim altarele noastre, pentru păcatele zavistiei dintre frați, cu care zăpăcim sufletele poporului nostru, doritor de mângâiere și înălțare sufletească în acestea zile cari toate ar trebui închinare renașterii neamului întreg!

Unchiașul

† Aurelia Evuțian.

În sunete jalnice de clopote, între lacrimi și suspine și între vaete și plâsete, a fost petrecută la cimitirul din Șiclău în 13 Dec. l. c. o preoteasă tină și gingașă, care acum era la pragul vieții.

O lovitură grea a sorței nemiloase, a fulgerat inima unui vrednic preot al diecezei noastre. Fratele nostru *Ioan Evuțian* preot în Odvoș, a pierdut în defuncta, pe soția sa bună și devotată, iar fica lor *Letiția*, pe scumpa ei mamă.

Ah! ce tragică este viața! Să sucumbi când ai mari datorii de împlinit și să te despărți de cei mai scumpi ai tăi, când nici nu cugeți. Credința creștină însă ne învață să

ne resignăm, căci tainele Ceriului sunt nepatrunse de mintea omenească.

Aurica Evuțian a fost fica fostului preot Iercan din Șiclău și nepoata P. S. S. părintelui Episcop Ciorogariu.

Ea lasă în urma sa, pe lângă soțul și fetița neconzolați, și pe mama sa năcăjită, care deplânge într'ansa pe singura ei fiică.

Transmitem îndureratei familii cele mai sincere condolențe și rugăm pe bunul Dumnezeu să așeze pe răposata în cununa celor drepti, iar fratelui nostru rămas văduv, îi dorim să supoarte aceasta încercare, cu resignație creștinească.

Întristată familie a dat următorul necrolog:

Subscrișii cu inima frântă de durere Vă anunțăm trecerea din viață a iubitei și în veci neuitatei noastre: soție, mamă, fiică, soră, nepoată, verișoară și cumnată *Aurelia Evuțian născ. Iercan*, întâmplată azi în 11 Decembrie la ora 2 în al 33-lea an al vieții și în al 11-lea an a fericitei sale căsătorii.

Rămășițele pământești a scumpei noastre defuncte se vor transporta și se vor așeza spre vecinica odihnă în 13 Decembrie la ora 10 în cimitirul bisericii ortodoxe române din comuna Șiclău.

Odvoș, la 11 Decembrie 1922.

Fie-ți memoria în veci binecuvântată!

Ioan Evuțian paroh, ca soț Terenția Iercan ca mamă. Letiția Evuțian ca fiică. Tudor, Mircea și Nerva Iercan ca frați. Gașpar Evuțian și Elena Evuțian ca socrii. Dr. Atanasie Brădean, Adriana Ispravnic și soțul Dr. Sever Ispravnic, Nicolae Codrean și soția Elena ca unchi și mătușe. Petru și Elena Evuțian, Persida Iercan ca cumnați și cumnate. Letiția Ispravnic și soțul Romul Ioanovici, Sever Ispravnic, Sabm și Salvator Brădean, Nicolae și Ioan Codrean, ca veri și verișoare. Marius Iercan ca nepot.

Ceva despre Macedo-Români.

(Urmare și Fine.)

III.

Albanezii, strănepoții vechilor Iliri, sunt un popor iubitor de libertate, locuind în mare parte din mulți stâncoși, pe văile râurilor, în sate cu organizație primitivă, în case de piatră, lut sau lemn, mici, cu mai multe încăperi, acoperite cu olane. Stilul e orientat acoperișul aproape plan. Casele sunt clădite pe stâlpi de piatră înalți de 2 m, podite, rareori vâruite și au în mare parte în loc de ferești, o gaură în perete, care se închide noapte cu un fund de lemn ce se poate trage la o parte. De desubtul casei servește ca grajd dr vite. De începe noaptea să sbiere un măgar atunci, trei, patru îi răspund și după ei măgarii din satul

întreg, așa că asupra străinului, ce noptează pentru prima oară la un albanez, acest simțit concert de măgari, face o impresie penibilă...

În interiorul unei odăi — primitivitate. O rogojină, la cei avuți un covor întins în mijlocul odăii pe podele, un horn primitiv, care rareori conduce fumul afară, în un colț al odăii, câteva obiecte de bucătărie în mare parte de aramă sau alamă, câteva piei de oaie, un burduf de scos apă din puț și rareori o masă, constituie tot mobilierul unui albanez. Roată pe lângă pereți un priciu înalt de 2 dm, acoperit cu piei sau țoale de lână, ține locul de lavițe. De regulă locuitorul îndigen se așează grecește pe picioare în mijlocul casei pe covor sau rogojină și discută. Limba albaneză pare a fi fiica cam înstrăinată a limbii ilirice vechi, de aceea nu seamănă cu nici o limbă europeană. Albanezul petrece cea mai mare parte din viață călare pe măgar sau cătar și așezând grecește.

Cultivă grâu, tutun, orz și ocru (un fel de grâu în pleavă și mai mic la boabe), smochini, pruni și vița salbatică de calitate superioară. Crește bivoli, măgari, catări, capre și oi, mai rare ori vaci.

Portul bărbătesc seamănă uneori cu cel țărănesc de la noi. Berneveci cu sarad negru, un fel de bondiță-suman scurt, de lână, alb eventual negru cu un guler lat lăsat pe spate de care atârnă turțuri negri (semn de doliu după eroul lor național Skanderbeg), pe cap fes alb. Cingătoarea, un brâu de lână, în care poartă înfipte hangere, pistoale, curele cu patoane împrejur și încruciș pe piept. Femeile poartă un fel de ștergar cib pe cap, bondiță-suman, și în loc de brâu, o curea lată, țintuită cu bumbi mari de argint în greutate de multe ori de 2—3 kg. Ele îngrijesc de lucrarea lânii, laptelui și de ale casei.

Plugarul albanez ieșe de Zori pe an la câmp, cu plugul său de lemn, cu un corn, tras de bivoli, scormonește puțin pământul, aruncă sămânța, o astupă târând după bivoli o grămadă de crengi de măcieș și așteaptă apoi recolta... Hoida dusă acasă o implătește făcând o arie și așternând snopii jos roată în jurul unui par, de care leagă 4 sau 6 cai, catări sau măgari și mânăndui-i în jurul parului, aceștia o sfărâmă cu copitele. Apoi o vântură cu lopata la vânt.

Albanezului îi place să umble totdeauna înarmat până în dinți. Grupuri de indivizi înarmați se constituie în comitajii. Prea adese se întâmplă că luptă comitajii din o localitate cu cei din alta Răsbunarea de sânge e privită ca datoric, nu numai la cei mohametani, ci și la creștini. Libertatea individuală e suprapusă naționalismului.

Din expunerile de până acuma se vede foarte ușor, în ce stadiu de cultură se află aceste popoare Școala populară există numai în orașele mai mari, și se prezintă în următorul mod: O odaie simplă, nepodită, mai totdeauna fără pod, în loc de bănci, scanduri cusute pe țărushi bătute în pământ, ferești de multe ori fără cruci și geamuri. Scris-cetitul, turcesc. Cu greu

se vor afla la țară 5% cari știu scrie și ceti. Darea câtră stat, o plătește Albanzul în cereale, cu măsură numită boroc (un vas de 2 pătrări), transportând-o până la oraș la mūdūr (prefeci) în caravane din fiecare sat sub comanda muftar-ului (primarului). Se servesc aproape exclusiv de măgari și catări. Căi de comunicație aproape nu există, mai mult cărări neîngrijite fac legătura dela sat la sat și cu orașele. Influența turcească a lăsat urme și se menține în mare parte. La orașe sunt creștini și mohametani. Catolicii și Grecii în orașe au biserici frumoase. La sate cei mai mulți sunt mohametani. Ca loc de închinare le servesc moșeele, la orașe destul de frumoase, la sate primitive. Sunt și aromâni mohametani. Influența turcă a lăsat la toate popoarele balcanice urme neșterse, vra să zică și la Români.

Pe când bărbatul se bucură de toată libertatea, femeia rareori părăsește căminul; cele mohametane cu văl negru pe față, cele creștine cu un tulpă, care tras pe ochi le umbrește fața. Femeile locuiesc mai totdeauna separate de bărbați și numai cele creștine iau masa împreună cu aceștia... La mohametani, când lipsește bărbatul de acasă pe timpul mesei femeile și copiii nu mănâncă până aceasta nu s'a întors, când apoi bărbatul ia masa separat de femei și copii...

După ce am văzut în mare parte cultura, felul de viață și obiceiurile la Albaneji și Turci, rămânem să spunem că la Greci totul stă pe o treaptă mai înaltă de cultură.

IV.

Cam aceste au trebuit să știm despre popoarele conlocuitoare cu Aromânii, ca să zicem că ei sunt cu mult mai buni crescători de vite și un element de vite și un element ce năzuiește spre cultură. Macedo-Românii în orice caz sunt un element ce reprezintă o superioritate față de celelalte elemente, superioritate pe care am constatat-o prin faptul că, în localitățile cu Aromânii, aproape totdeauna muftarii (primarii) ca oamenii cei mai vrednici, erau Aromani. Într'o circumscripție de 26 localități (Banja), 19 primari aleși erau Aromani și numai 7 Albaneji sau Turci. Aceeaș proporție la Fieri și Tirana. Am întâlnit chiar unii, cari umblaseră prin România încă înainte de războiu și vorbeau limba română corect.

În Tirana am locuit câțva timp la o familie aromână și am avut ocaziunea să cunosc pe un preot cu numele Aslan — preot grec, de naționalitate Aromân. E drept că că acesta prezintă aceeaș cultură, pe care ar prezenta-o un țaran de al nostre îmbrăcat în rasă și potcap și știind să citească grecește, cu toate acestea m'am bucurat nespun de mult de dorul lui de a auzi despre frații din România și am căutat se convin cu el cât de des spre a ne destăinui unul altuia. Întrebându-l de studii, mi-a istorisit, că a făcut școala elementară în limba greacă la un alt preot, apoi a

făcut un an în Argirocastro la o biserică elină și 2 ani la școala teologică în Salonichi, făcând drumul depărtat dela o localitate la alta călare pe măgar.

După finirea studiilor a fost sfințit de episcopul grec din Salonichi în preot și s'a așezat în Tirana. Veniturile și le trage din mila credincioșilor. Mi-a mai istorisit că înainte de războiu s'a fost întreprins din partea oamenilor de bine și singur cu sprijinul Statului Român înființarea câtorva școale românești prin acele părți, cu învățatori susținuți și de el, și că aceste școale, cari promiteau a da roade, au fost sistate la izbucnirea războiului și învățătorii au fost alungați. Astfel s'a întrerupt opera de cultură abia începută la acești frați înstrăinați.

De existența unei școale românești, înainte de războiu, la Berat' m'am încredințat singur, vorbind cu mai mulți locuitori aromâni de acolo. Se înțelege că aceste școli întâmpinau cele mai mari greutăți din partea guvernului turc, la uneltirile elinilor. Învățământul nu era obligatoriu; toți aromânii iubitori de limba și cultura română din acest oraș își trimiteau copiii la școală, unde învățau scris-cetitul, ceva cântare și ceva povești.

Aromânii sunt sermani în cântece și basme populare. Bogăția literaturii populare nescrise se mărginește la câteva basme și mai multe cântece vitejești și doine jalnice. Fondul uasmului e comun cu acel al basmelor tuturor Românilor, însă expunerea acțiunii diferă după regiuni și influențe străine. Coloritul e primăvăratec. Din povestile aromâne se desprinde ușor dragostea lor cea mare pentru turmele de oi și capre, pentru munți și libertate. Eroi din basme luptă mai totdeauna pentru apărarea și salvarea turmelor de răpitori și hoți, în cari par a fi personificați Grecii și Turcii. De multe ori hoșii de turme răpuși sunt aruncați dela înălțimi ametoare, de pe stânci în mare, hrană peștilor și balurilor de mare. Eroi ciobani umblă călare, pe cai cu „ținți“ (5) inimi și „ghinghiți“ (20' dela latnescul viginți) vieți, cari trec marea „tea“ (cea) mare înnoț, purtând în spinare pe stăpânul cu glugă albă, pistoale și „mațiuți“ (măciuci, ghioage), la șoldca dutelia cu apă întăritoare și „arețe“ (rece), etc.

Sărbătoarea oilor (sf. Gebrge) e o sărbătoare atât de însemnată că după multe formalități, chiamă preoții de le sfințesc turma, apoi aleg mieii și oile le mână la pășune, la munți. În fruntea turmei pornește un păstor călare, înflorit cu cal cu tot...

Dealtfel în urma persecuției din partea străinilor, mai ales persecuție morală, și în urma greutăților traiului, mulți dintre Macedo-Români și-au părăsit patria, trecând ca negustori în Turcia și Grecia, în România și Italia, ba chiar și în America și rareori s'au reîntors. Următorul cântec popular, auzit dela un Aromân din Berat, cu numele Nicolai Șotir, ne spune aceasta:

Plânge-m' dado și jelia-mi
Că mini va s'meg tucsami;
Tucsami și mult diparti
Nu se știe ban nici moarti.
Va s'mi trec Pita țeă mare
Nu se ști ș'a me turnare.
Dado lele, dado soru
Amanete-mi daș nevasta și fecioru...

Plânge-mă maică și jelește-mă
Că eu voiu să trec în străini,
În străini și mult departe
Nu se știe viață ori moarte.
Vreau să trec Marea cea mare
Nu se ști a mea 'nturnare.
Maică lele, maică soră
Am lăsat amanete nevasta și feciorul...

Întrebându-l ce e gândit în cuvintele „Pita țeă mare“, îmi spune că Aromânii numesc Marea Adriatică așa și „marea cea mare“, Oceanul Atlantic peste care se merge la America, și că mulți Aromâni, au trecut Pita cea mare, fără să se reîntoarcă.

De aci vedem că pelerinajul la America, traiul de acolo, a ademenit, nu numai pe Daco-Români ci și pe Aromâni și că prin părăsirea patriei forțele economice și naționale au scăzut și la ei. Mulți din ei călătoresc prin Italia ca negustori și lucrători, prin Grecia și România, prin Turcia și se reîntorc cu ceva avere...

Alt cântec popular, care ne arată plecarea în războiu sau la oaste, este următorul, auzit dela Mirza Hasan din Goricsani Pașa (Goriciani Pașa):

Dado vine aguiatlu
Ți-mi giucă mîntea din cap;
Dado dipune-mi desăgile
Că nevasta me-și plânge mărăzile,
Dado nu-mi giocă izânghiile
Că nevaste-i căzură miliile . . .

Maică, vine clasul de plecare
Și-mi vine să 'nebunesc;
Maică nu-mi așeza desăgile
Că nevasta mea-și plânge nenorocirea,
Maică nu-mi juca șaua
Că nevasta mea trage de moarte...

Balada aproape lipsește. Indecomun sunt dornici de a cunoaște cântecul popular dacoromân. M'au rugat să le istorisesc mult despre Români din România și să le povestesc. Poveștile și cântecele noastre îi făceau să mă asculte cu sfîntenie și unde nu înțelegeau, mă întrebau. Cîteva cărți românești, ce le purtam cu mine, le-au primit ca pe o comoară.

Aromânii sunt un popor, care fiind așezat aproape de granițele României, și core fiind ridicat de noi la oarecare nivel cultural, ar deveni un factor însemnat în viața poporului românesc. Din cauza aceasta chestia macedo-română, fiind cum am zis mai sus, o chestie a romanismului, ar trebui să ne preocupe mai intensiv. Statul prin oamenii ce-l prezintă nu va scăpa din ve-

dere, cred necesitatea de a întreprinde pași în scopul îmbunătățirii stării culturale a acestor frați înstrăinați.

Ce frumos ar fi să se găsească între frontierele României Mari și pentru dânsii vr'un Stroescul. Noi idealistii, cei cu gândul și cu pana, dar cu punga goală, ne-am simți atât de infimi în fața marimimosului Român!

Inercarea mea de a da câteva pagini la iveală, asupra fraților macedonieni, departe de a fi un studiu, cuprinde numai în liniamente generale unele cunoștințe asupra lor, câștigate în decursul celor câteva luni de pribegie printre ei și sub influența evenimentelor războiului. Ca să cunoști și să pătrunzi taina sufletului unui popor, trebuie să petreci în mijlocul lui și să-l studiezi ani de zile; deaceia oamenii de bine, cari posed cunoștințe mai amănunțite asupra Macedo-Românilor ar fi bine să deschidă, în coloanele ziarelor, o rubrică spre scopul acesta, în locul atâtor articole politice otrăvitoare de suflete.

Vasile Turculeț.

INFORMAȚIUNI.

Parastas, pentru marele Mitropolit Andrei Șaguna s'a ținut în Catedrala din Arad, în 30 Nov. v. a. c.

Capelan protopopesc în orașul nostru a fost ales candidatul de preot *Florea Codrean*.

Înștiințare. Se aduce la cunoștința celor interesați, că examenele de capacitate de corigență la școala normală ort. română din Arad se vor ținea Joi în 22 Decembrie st. v. (4 Ian. 1923 st. v.), la orele 10 înainte de ameză. Candidații să-și înainteze rugărilor direcțiunii institutului până în 17/30 Dec. a. c.

*Direcțiunea școlii normale
ort. rom. din Arad.*

Asociația clerului A. Șaguna secția Hălmaș. În 5/18 și 6/19 Noembrie a. c. s'a ținut în Hălmașiu adunarea generală a despărțământului Hălmașiu al „Asociației clerului A. Șaguna“.

În ziua primă adunare se începe cu chemarea duhului sfânt la orele 9. Ședința s'a ținut în sala de lectură a Asociației Meseriașilor și Industriașilor din Hălmașiu, cărora și pe aceasta cale le exprimăm mulțumirile noastre pentru binevoitoarea ospitalitate.

Adunarea a decurs în mod demn și înălțător, ținându-se fără între supere dela orele 10 a. m. până la 3 $\frac{1}{2}$ p. m. Între altele s'a ținut 2 meditații religioase de protopresbiterul Cornel Lazar despre „Legătura preotului cu Hristos prin sf. cuminecătură“ și preoții Alexandru Teaha și Ilie Cristea despre „Datorința preotului de a-și mărturisi păcatele“.

Seara după vecernie toți preoții prezenți și a mărturisit păcatele protopresbiterului C. Lazar ales duhovnic al despărțământului.

În ziua a doua la sf. Liturgie slujită în sobor de toți preoții, ne-am împărțășit cu sf. cuminecătură,

iar preotul Leontin Micluța a ținut o binesuccesă predică despre evanghelia zilei.

A făcut rea impresie asupra celor prezenți împrejurarea, că inteligența din loc afară de învățătorii și subnotarul comunal I. Turuc a absentat cu totul dela biserică deși a fost zi de repaus fiind Duminică. Ar fi foarte de dorit ca inteligența noastră să avem prin participarea la sf. biserică prin exemplul său să ajute preoțimei la întărirea religiozității și moralității, stâlpii cei mai puternici atât a neamului cât și a statului. C.

Monede (aur, argint, metal) și bancnote de hârtie, vechi și străine, cumpără cu preț convenabil, un amator. Adresa la administrația ziarului „Biserica și Școala” Arad, Str. Eminescu 35.

BIBLIOGRAFIE.

În editura librăriei diecezane din Arad a apărut o colecțiune frumoasă și bogată de: Colinde, cântece de stea și cântecele țărilor. Broșura se estinde pe 80 pagini.

Prin publicarea acestei colecțiuni de colinzi, tipografia diecezană face un serviciu mare literaturii noastre populare. E de dorit ca aceasta folositoare carte, menită a păstra frumoasele noastre datini strămoșesti, să fie răspândită în cercuri cât mai largi. Prețul unui exemplar 5 Lei.

A apărut

Calendarul diecezan din Arad

pe anul 1923. Conține: Cronologia, Sărbători și alte zile schimbăcioase, Posturile, Deslegări de post, Parastase oficioase, Sărbători naționale, Zile de repaus la judecătoria, Regentul anului, Anotimpurile, Partea calendaristică, Întunecimile anului 1923, Taxele de poștă, telegraf și telefon, Consemnarea târgurilor din Crișana, Bănat, Ardeal și vechiul Regat, Timpul cât poartă animalele, Timpul vânătorului și o parte literară instructivă, împodobită cu foarte multe clișee.

Prețul unui exemplar fără șematism 5 Lei, cu șematism 7 Lei. Revanzătorii beneficiază rabat. Se poate comanda contra bani gata la librăria diecezană din Arad.

CONCURSE.

Pentru îndeplinirea definitivă a parohiei Băsarăbasa cu f. Brotuna, amasurat ord. Consistorial Nr. 1687/922, se publică concurs cu termen de 30 zile, dela prima apariție acestuia în „Biserica și Școala”.

Emolumentele sunt:

1. Sesie par. circa 8 jughere pământ arator și un intravilan din foaia 4. Băsarăbasa în loc de „bir parohial”.

2. Dela filia Brotuna bir paroh. o polovică (15 litre) cucuruz sfărmat.

3. Stoaiele legale.

4. Dotația dela Stat. Casă parohială nu este!

Alesul va catehiza la școala de stat din Vața de jos, până când parohia va avea școală în loc. Tot dînsul va avea să solvească dările publice după uzufuctul sesiei par. Parohia e de clasa III.

Reflectanții i-și vor înainta cererile de concurs ajustate cu toate documentele prescrise cei din altă dieceză vor alătura și litere de admitere dela Episcopul diecezan din Arad, adresate Comitetului parohial la Oficiul protopresbiteral gr. ort. rom. al Hălmeagului și anume în termenul desus. Doritori de a ocupa acest post vor avea să se prezenteze în bisericile din matră și filie spre a celebra sf. Liturghie respective a predica spre a se face cunoscuți poporului.

Comitetul parohial.

Inconțelegere cu: *Cornel Lazar* m. p. ppresbiter.

—□—

3—3

Pentru îndeplinirea parohiei vacante de cl. III. Selegeni, să scrie concurs cu termen de 30 zile, dela prima publicare.

Emolumente:

1. Sesie parohială constătătoare din 16 jugh. pământ arator și fânaț.

2. Bir și stole legale.

3. Casă parohială și supra edificate.

4. Intregirea salariului dela stat.

Alesul va catehiza fără a pretinde dela parohie altă remunerație și va plăti contribuția după beneficiul său dela parohie.

Recurenții în termenul regulamentar se vor prezenta în cutare Duminică, ori sărbătoare în sf. biserică din Selegeni pentru a-și arăta desteritatea în tipic, cant și eventual în oratorie.

Recursele se vor adresa oficiului ppresbiteral din Buteni. Reflectanții din alte dieceze, vor prezenta litere de admitere la acest concurs dela I. P. S. Sa Episcopul nostru diecezan.

Comitetul parohial ort. român din Selegeni.

Inconțelegere cu mine: *F. Roxin*, protopresbiter.

—□—

2—3

Pentru postul de capelan cu dreptul de succesiune pe lângă parohul: *Trăian Terebenți* din parohia de clasa primă din Gașa, se scrie concurs cu termen de alegere de 30 de zile, dela prima publicare în foaia oficioasă.

Emolumentele împreunate cu acest post sunt:

1. $\frac{1}{2}$ bir, $\frac{1}{2}$ stole, $\frac{1}{2}$ sesie beneficiate și întrecut de numitul paroh.

2. Intregirea dotațiunei preotești dela stat.

3. Ne fiind în comună casă parohială, de locuință se va îngriji alesul capelan.

4. Alesul va suporta $\frac{1}{2}$ din dările după beneficiu și va catehiza fără nici o remunerație la școlile de stat și confesionale.

Competenții în termenul regulamentar au să se prezinte în sf. Biserică din Gașa, pentru a predica, cânta, eventual a servi, iar concursule adresate comitetului parohial ort. rom. din Gașa, se vor înainta Oficiului Protopopesc ort. rom. din Șiria.

Gașa, la 18/31 Oct. 1922.

Comitetul Parohial.

Inconțelegere cu mine: *Mihail Lucașu*, m. p. protopop.

—□—

1—3

Redactor responsabil: **SIMION STANA** asesor consistorial

Censurat: Censura presei.